

You Don't Know Where You Are Going

Suzan Rüsseler, 2014

in Mariëlle Videler, *You Don't Know Where You Are Going*, de Oude Kerk Amsterdam

Ik wil jullie graag meenemen op een kleine reis door het werk van Mariëlle Videler die ikzelf in de afgelopen weken heb gemaakt. Mariëlle ken ik uit mijn academitijd. Kortgeleden kwamen we elkaar na lange tijd weer tegen, bij een lezing in het Stedelijk Bureau Amsterdam. Ze stond een week voor vertrek naar Marokko waar ze geblinddoekt, begeleid door haar vriend, een week lang zou verblijven. De vilten bril die haar ogen zou afsluiten als ze buiten was moest ze nog maken. *Blinded Resident* heet het project – haar reis zou haar naar Tamadaght voeren, een klein dorp in de Sahara vlakbij het Atlasgebergte. Ze zou daar Marokkaanse vrouwen ontmoeten, Marokkaanse Berbervrouwen. Tamdaght is een plaats waar de Amazigh cultuur levendig is, en in die Berberse cultuur spelen vrouwen als cultuurdragers een grote rol: door het maken van aardewerk en het weven van heel kleurrijk textiel: dekens, tapijten en kledingstoffen. De kleuren, patronen en symbolen die in het textiel verwerkt zijn ook een symbolische uitdrukking van de Amazigh-identiteit. En dat is een aspect dat Mariëlle als ik het goed heb aantrekt in oorspronkelijke culturen.

Ik heb foto's gezien van Tamdaght, uit het zandlandschap van de Sahara doemen huizen van zand gebouwd op, precies dezelfde kleur als de omgeving. De ruïnes van een oude Kasbah - indrukwekkend.

En dan besluit je jouw ogen te sluiten en al dat schone niet te aanschouwen. Wat gebeurt er als je de meest vertrouwde toegang tot de wereld, die via het oog, afsluit? Wat neem je waar? Je moet al je andere zintuigen gebruiken, je gehoor, je tastzin – het is een overgave aan een onbekende wereld.

Geblinddoekt reizen: R. Roussel en J. Beuys

Terug naar mijn ontmoeting met Mariëlle. Het feit dat ze geblinddoekt op reis zou gaan, in de buitenruimte zou vertoeven, maakte indruk op mij. Ik was verbaasd en zeker ook jaloers over zoveel moed, moed je in te laten in een andere wereld, ook omdat je zo een kwetsbare vorm kiest, je overgeeft. Reizen met je oren open, je neus in de lucht, open handen. Als je de brieven in Mariëlles blog van dit avontuur als *Blinded Resident* leest dan ademen zij ook deze zintuiglijke nieuwsgierigheid en gevoeligheid.

Raymond Roussel

Het geblinddoekt op reis gaan wekte associaties aan andere reizigers die om uiteenlopende redenen kozen om reizend hun ogen te bedekken. Zoals Raymond Roussel, een Frans, surrealistisch schrijver van rijke komaf. Door zijn fortuin kon hij een mondain bestaan leiden en zijn leven aan de literatuur wijden. In de jaren 1920 maakte hij een lange reis in een speciaal voor hem geconstrueerde woonwagen, of beter een bus-of vrachtwagen-achtig gevaarte dat hij Roulotte noemde.

Roussel's Roulotte had een lengte van ruim 9 meter en was 2 meter 70 breed, onderverdeeld in twee ruimtes: Roussel's multi flexibele luxueuze salon/slaapkamer en een klein slaapvertrek voor de dienstbodes. Hij liet de wagen construeren om tijdens zijn reizen niet telkens in andere bedden te moeten slapen, want hij was nogal fobisch voor ziektekiemen – en hij wilde als het ware afgesloten en beschermd worden tegen de realiteit buiten. In plaats van naar het landschap te kijken waar hij doorheen reisde verkoos hij vaak om te lezen. Wat me altijd is bijgebleven is een uitspraak van hem – namelijk, dat hij schrijvend vaak de gordijnen sloot om de mensen op straat niet met zijn genius te verblinden. Een ook tijdens de reis in zijn Roulotte reed hij met dikwijls de gordijnen dicht, omdat het hem om de afzondering en het oproepen van de verbeelding ging. Roussel was dus een uiterst luxueuze, en je zou kunnen zeggen asociale reiziger – hij wilde zich isoleren, ver houden van de realiteit, zelf een realiteit via zijn verbeelding scheppen.

BEUYS: *I like America and America likes me*

Een andere prominente reiziger die met verbonden ogen een ander continent bezocht, was de Duitse kunstenaar Joseph Beuys. Beuys de kunstenaar van vet en vilt: materialen die hij gebruikte in referentie aan een persoonlijke mythe die hij in de wereld had gezet. Nadat hij in WOII boven de Krim was neergestort met zijn vliegtuig, zo gaat het verhaal, werd hij door nomadische Krim Tartaren gered die zijn lichaam met vet insmeerden en in vilt wikkelden om hem te beschermen en te helen. Wat ervan klopt wordt betwist maar dit verhaal is een belangrijk referentiepunt voor Beuys geworden. In zijn werk trad hij vaak op als heler, als moderne kunstenaar – sjamaan. Zo ook in zijn performance *I like America and America likes me*. Hij vloog van Duitsland naar New York. Aangekomen op het vliegveld werd hij door medewerkers van de galerie met een ambulance opgewacht en in vilten doek gerold naar de galerie gebracht. De galerie was afgezet, je kon erin kijken door een hek. Achter het hek bevonden zich een wilde coyote, stro, en Beuys, gehuld in een hele grote lap grijs vilt en in zijn hand een staf (een soort lange wandelstok) waarmee hij de coyote op afstand kon houden. In een hoek lag een grote stapel kranten (Wall Street Journals). Hij liet zich drie dagen lang opsluiten in de galerie met de coyote en was zo zélf het kunstwerk: gedurende die drie dagen wenden Beuys en de coyote aan elkaar en uiteindelijk sliepen ze gebroederlijk tegen elkaar aan. Daarna liet Beuys zich per ambulance linea recta naar het vliegveld rijden, wederom in vilt gehuld. Het was volgens mij zijn enig verblijf in de Verenigde Staten.

Doel van zijn performance was om de Westerse geest te helen. Er wordt wel gezegd dat de coyote staat voor de oorspronkelijke cultuur van Noord Amerika – de stapel kranten voor de Westerse - Beuys trad op als transformator: en het dierlijke van de mens zit niet alleen in zijn driften, maar heeft ook te maken met het intellect: kranten zijn getuigen van intellectueel vermogen maar ook van macht. In de directe omgang zijn kranten niet zo gevaarlijk als een wilde coyote (als machtsmiddel natuurlijk wel). In de galerie heeft Beuys in eerste instantie vooral uit te kijken voor de coyote, pas als de coyote zijn vriend is komt hij aan de kranten toe.

Reizen als existentiële ervaring - *You Don't Know Where You Are Going*

Ik vroeg Mariëlle naar haar interesse in Beuys, en hoewel ze het werk vaak nogal hermetisch vindt, integreert haar de rol van kunstenaar – sjamaan die hij in sommige performances innam.

Dat brengt ons in onze gedachteis dichter bij het werk waar het vanavond om draait, *You Don't Know Where You Are Going*. Zoals jullie waarschijnlijk al gelezen hebben bezocht Mariëlle een aantal Amsterdammers rondom de Oude Kerk. Ze kwam binnen met wichelboek (voor aantekeningen en uitleg), een lege koffer en een walkman met speakers aan haar middel waaruit het geluid van een metronoom klonk. Het ritme van de metronoom was afgesteld volgens het ritme van de trom van een sjamaan – heel snel. Aan iedereen gaf ze de existentiële opdracht: 'je hebt 45 minuten om je koffer te pakken. Je weet niet waar je naartoe gaat en of je ooit nog terugkomt'.

Het idee van de metronoom is dat geluid je kan helpen om je te concentreren, te verdiepen - het werkt op onbewust niveau. Sommigen werden er bijna gek van. Mariëlle werkte als een soort van schaduw en klankbord. En haar vraag om in 45 minuten alles in te pakken voor deze reis naar het ongewisse, oord en lot, zet je op het scherp van de snede. Wat is belangrijk in je leven, wat is je dierbaar en wat wil je nog doen? Je bent gedwongen om te schiften. Je kijkt terug en vooruit. En dus raakte ze met mensen in gesprek over hun levens en verlangens. Een aantal daarvan is terug te lezen in de begeleidende publicatie.

Zelf had ik associaties met vluchtelingen, oorlog, Joodse mensen die berichten wat voor nutteloze dingen ze hadden meegenomen naar het concentratiekamp. Maar ook associaties met oorspronkelijke, nomadische culturen.

De vonk voor het project *You Don't Know Where You Are Going* was de foto van een soldaat met een plunjezak die hij van een deken heeft geknoopt. Voor reiziger is een deken een belangrijke reisbegeleider geweest en je ziet dat ook in nomadische culturen. Er zijn geweven of gevilde doeken die dienstdoen als gebedsdeken, lichaamsbescherming en vloerbedekking, ritueel kledingstuk, tentdoek en zadeldeken. Een deken is een stuk waardevol textiel dat een leven lang meegaat.

Mongoolse cultuur; dekens naast kist, Kyrgyzen, maar ook draagdekens – Mantra's van native Americans zoals de Hopi en de Navajo. Mantra's hebben ook een rituele betekenis: bruiden ontvangen twee witte mantra's en een regensjerp. Eentje voor rituele doeleinden, ander bewaren tot dood om erin gewikkeld te worden. Sjamanen hebben speciale mantra's, net als andere leden van de gemeenschap. Ze zijn een soort tweede huid, de symbolische tweede huid zou je kunnen zeggen. De patronen hebben symbolische betekenis zodat dekens vaak ook voor rituele doeleinden worden ingezet. Bij de Navajo indianen, die heel open staan voor tal van invloeden, duiken op gegeven moment in dessins ook andere symbolen uit dagelijkse leefwereld op zoals treinen en zelfs vliegtuigen.

De vijf in het TextielLab geweven dekens vertonen patronen van 27 verschillende oorspronkelijke culturen, vaak nomadisch: van China en Usbekistan tot Afrika en Mexico. In haar dekens heeft Mariëlle door de keuze voor het soort object een referentie met het nomadische reizen gecreëerd, en de symbolen zijn een zichtbare verbinding met de wereldculturen. Je zou kunnen zeggen dat die dekens symbool staan voor het nomadische reizen, maar tegelijkertijd zijn ze eigenlijk ook een synoniem voor de koffer die gevuld is met functioneel en spiritueel belangrijke, symbolisch opgeladen objecten. Op die manier meandert het thema van het reizen als fysieke en mentale zoektocht

door haar werk.

Reizen – mentaal en fysiek als rode draad in werk

Waarom ga je op reis, vroeg ik. Waarom is het op reis gaan - in fysieke en mentale zin - een zo duidelijk spoor in jouw werk? Het verbazingwekkende antwoord was: 'ik houd eigenlijk niet echt van reizen, ben het liefst thuis, ik ben een vaste plant. Maar vanuit kunstenaarschap en de wil om te groeien, te onderzoeken ga ik juist op reis, het onbekende opzoekend. Soms kan dat een reis naar een buurvrouw zijn, soms een reis naar verre landen. Het is een vorm van uit je comfortzone komen. En een werkelijk diepe – spirituele – ervaring doe je vaak op als je bekende terreinen verlaat, een uitdaging zoekt waar jouw zintuigen en jouw geest niet op de autopiloot kunnen varen.'